

Sayı: IV

1940

TÜRK TARİH, ARKEOLOJYA VE ETNOGRAFYA DERGİSİ

MAARİF VEKİLLİĞİ TARAFINDAN NEŞROLUNUR

MAARİF MATBAASI, İSTANBUL, 1940

TEKE (ANTALYA) YÜRÜKLERİ HAKKINDA NOTLAR

Naci Kum Atabeyli
Bursa Müzesi Müdürü

1. — YERLEŞME

On birinci asırdan sonraları büyük Türkmen akınları ve Teke Türkmenlerinin yerleşmeleri dolayısıyla «Teke İli» adını alan «Antalya İli» içindeki Yürüklere dair birkaç not arzedeceğim.

Vambéry'nin *Türk etnografyası*'nda tarihî dirlikleri ve yerleri tesbit edilmiş olan [1] Türkmen oruğunun «Teke» ler boyundan kümeli bir kısmı, orman, fundalık, yaylak ve sulakları bol olan Toroslarda yerleşmişlerdir. Hâlâ *salt göçebe* veya yarım göçebe olarak bu çevrelerde yaşayan Yürüklerden başka 24 Oğuz boyundan mühim bir kısım da Isparta, Burdur ve Antalya illeri içinde bulunmaktadır. Yer ve yerleşenlerin adları bunu ispat eder [2].

2. — TEKE YÜRÜK OYMAKLARI

<i>Asıl boylar</i>	<i>Kolları, Obaları</i>
I Honamlı	: Ötkünlü - Recepli - Kara evli - Coşlu - Adı güzelli - (Kara Savuldan) - Hacı Celiller - Telliler. [Adana ve Dört Yol taraflarına göçerler]
II Saç Karalı	: Hacı Aliler - Saç Karalı.
III Kara Hacı	: [Bunlara <i>Hayta</i> dahi denmektedir] Sarı Abalı - Hacı Hamzalı - Kaldırıncılar - Ali Kâhya - Salaklı
IV Eski Yürükler	: Basırlı - Çankara - Seydahmetli.
V Sarı Keçili	: Başında Yoklu - Kurşunlu - Aşağı Oba - Demirci Oğlu - Kelceler.
VI Tüngüslü	: Kolları yoktur.
VII Çakallar	: Kolları yoktur.
VIII Karakoyunlu	: Kolları yoktur. Bir ad altındadır.
IX Gebizler	: Köylüleşmiş olup 12 mahallesi vardır.
X Mortana	: Köylüleşmiş olup 3 mahallesi vardır.
XI Fettahlı	: Kolları yoktur.

[1] A Török faj. *Ethnologiai és Ethnographiai Tekintetben. Vambéry Ármán.* Budapest. 1886.

[2] Isparta yer adları. F. Aksu. 1936. Halkevi broşürüne ve tafsillî Anadolu haritalarına bakınız.

<i>Asıl boylar</i>	<i>Kolları, Obaları</i>
XII Saraçlı (Sarı Hacı) :	Kolları yoktur.
XIII Bahşırlı :	Kolları yoktur.
XIV Farsak [°]	: Köylüleşmişlerdir.
XV Yeni Osmanlı :	
XVI Kara Tekeli :	
XVII Mellü [Milli]	: Karaöz; Bucak ilçesi ve Burdur taraflarında.

Teke Yürüklerinden tipler

Antalya ilbaylığının 1933 teki resmî bir tetkiki sonucunda: Vilâyet merkez ilçesi dahilinde 4, Serikte 15, Manavgatta 15, Korkutelinde 1, Elmalıda 3,

[°] Şu haşiyeyi Farsaklar hakkında önemli bulup yazıyorum: « . . . Anadolu Beylerbeğisi Bulgar Dağı tarafından yürüdü. Varsak Beyleri mütehayyir kaldılar. Çünkü bu beyler Vilâyeti Varsağı elek elek elediler. Varsak dahi taraf taraf muti olmağa başladılar. (Boğa oğlu), (Akbaş oğlu), (Elvan oğlu), (Sümer oğlu?), (Eğdir oğlu), (Oran oğlu), (Adalı oğlu), (Oğuz Bey), (Arık Şeytan oğlu) ve dahi nice bunların gibi Varsak beyleri çok çok Davut Paşaya geldiler. Hil'atler giydirdiler. Sultan Bayazıt Hana muti oldular ve hem (Turgut oğlu) nu yerlerinden sürdüler.» Aşık Paşazade Tarihi S. 232, 233.

Finikede 4, Alanyada 1, Yürük oymaklarının toptan 2668 çadır halkı olduğu anlaşılmıştır.

Teke Yürüklerinin göç mntakaları, kışın en çok Antalyanın merkez ve Serik, Manavgat sahil kışlaklarıdır. Yazın ise: Akseki, Elmalı, Eğridir, (Anamas yaylası), Bozkır, Yalvaç (Sultan dağları) yaylalarıdır.

Teke Yürükleri günden güne yerleşmekte ve tarla, çift, çubuk, bağ, bahçe sahibi olmaktadır. Bunların % 50 si arazi sahibidir. Esasen, köylüleşmiş olan halkın da yarından çoğu — Akdeniz ikliminin yazınki sıcaklığı dolayısıyla — köylerine civar olan yaylalara göçetmektedirler.

Yürüklerin göç müddetleri nisan ayından birinci teşrine kadar 6 - 7 ay sürer.

3. — GEÇİM, GÖRENEK VE TÜRE

Teke Yürüklerinin — diğer bütün Yürükler gibi — geçim ve dirlikleri çok sadedir. Ellerindeki malları: kara kıl keçileri ile sığır ve develerdir. Bunların mahsullerini pazarlarda satar, para ve eşya ile de mübadele ederler. Tazmaları olanlar zahirelerini kendileri temin ederler. Yaylıdan göçecekleri sıralarda (Koçhisar Tuz gölü) ne giderek develere yüklettikleri tuzu pazarlarda satarlar. Davar dedikleri kıl keçilerin kıllarından çadır, çul, çuval gibi ev gereçlerini yaparlar. Besledikleri ufak koyun sürüleri de — yünleriyle — onların keçe ve kepenek ihtiyaçlarını temin eder. Hayvanların derilerinden tuluk ve tulumlar, ayaklarına çarıklar yaparlar. Develerin de yününden aba, kilim ve çuvalar dokurlar. Sırtlarına giydikleri kaba şayak — Menevrek — ları da koyun ve deve yününden evlerinde dokurlar. Her çadırda bir dokuma tezgâhı bulunur; evin gelin ve kızları bu tezgâhlarda kilim, zili v. s. dokumasını bilirler. Malı olmayın yürüklerin çoğu, diğer mal sahiplerine çobanlık ve ırgatlık yaparak geçinirler. Gıdaları, süt, yoğurt, peynir, bulgur ve kuru sebzelerdir. Ekmeği mayasız yufka — şepit — dır; bu ekmeği her gün saç kondurarak pişirirler.

Yürüklerdeki aile teşkilâtı, diğer köylü Türklerden farksızdır. Büyüklerine çok saygıları vardır. Kadınları çok ciddi ve ırz, namus kayıtlarına çok bağlıdır; erkeklerden kaçmazlar; fakat bir erkek kadar cesur, mihnete dayanıklıdır; güzel ata binerler.

Evlenme işlerinde delikanlı erkek ve genç kız ekseriya kendi kendilerine sevişir ve anlaşılır. Kız tarafının ırzası olmayın bazı evlenmelerde kız kaçırılmak âdeti vardır. Bu takdirde oğlan tarafı fazlaca ağırlık vererek sulh olurlar. Rıza ile olan evlenmelerde de, hal ve vakitlerine göre oğlan evi kız evine: deve, davar, sığır, at . . . gibi ağırlıklar verir. Düğünler, çokluk, sahil kışlağına inilen güz mevsimi yapılıdır. Düğünlere komşu obalar okunur; onlar da birçok armağanlarla gelirler. Çok enteresan eğlenceleri vardır: Deve güreşleri, cirit oyunları, seymen alayları, pehlivan güreşleri, soytarılıklar, türlü rakslar yapılır.

Teke Yürüklerinin millî bir oyunu — raksı — vardır: (Teke Zortlaması). Bu oyun iki kişi tarafından ellerde tahta kaşıklarla ve ayak uçlarında zıplıyarak ve dizleri de hafifçe büküp yaylandırarak oynanır, sallama havasıdır. Bu oyunun türküsü şöyle başlar:

Hamamdan da çıktık ikimiz
 Hamamdan
 Sulu sulu şeftali yükümüz! . .
 Gel sarılalım yatalım ikimiz
 Hay gelin
 Sulu sulu şeftali yükümüz. . . .

Bu oyuna ait başka türküler de olduğunu sanıyorum. Bu oyunlar; kaval, kemençe ve sazların çalmasıyla oynanır. Yürüklerin başlıca çalgı aleti (koca kaval) dır. Ney gibi uzun ve ağaçtan yapılmış olan koca kavalı meharetle çalanlar vardır. (Karakoyun havası) da Yürüklerin milli türküsüdür [1]. Yürüklerin (Gurbet yakımları) ve (Durna havaları) da meşhurdur. Söyliyen belirsiz türkülerinin arasında (Dadaloğlu) ve (Karacaoğlu) n eserlerine tesadüf ettim. Yürüklerin ağızlarından derlenen türkülerden bazılarını örnek olarak veriyorum:

GURBET YAKIMI [2]

Ya duman da vardır yüce dağların başında
 hey . . . başında
 Arzum da kaldı şu illerin toprağında, taşında
 hey . . . taşında
 Ya bizim de değil il âlemin başında
 hey . . . başında
 Gitme durnam bellerin avcısı çekilsin
 İneceğin göllerin donu çözilsin
 Kanadı bitmedik yavrular kalındı kal.

İne ine indik te çukur ovaya
 hey, çukur ovaya
 El kaldırıp durduk ta Hakka duaya
 hey . . . Hakka duaya
 Mevlâm bizi de eriştire sılaya
 hey . . . sılaya
 Gitme durnam bellerin avcısı çekilsin
 İneceğin göllerin donu çözilsin
 Kanadı bitmedik yavrular kalındı kal.

[1] Yusuf Ziya; «Yürük ve köylüler arasında hikâye ve masal derlemelerinde» (Karakoyun) türkü ve menkıbesini yazmıştır.

[2] Bu, Gurbet Yakımını 1914 te, Atabeyin (Yellice dağı) yaylâsında Sarı Keçili Kelceler obasından Takır Mehmedin sazından ve ağzından dinledim. N. K.

Pınar ayağına da sazlar mı geldi
 Gölünde yüzmeğe kazlar mı geldi
 Çamaşır yumaya da kızlar mı geldi
 Gitme durnam bellerin avcısı çekilsin
 İneceğin göllerin donu çziİlsin
 Kanadı bitmedik yavrular kalındı kal.

TÜRKÜLER [1]

Şahin deresine indi ceylân sürüsü
 Sürüden ayrılmış ceylânın birisi
 Avcılar postetmiş yufka derisi
 Kaç kuzulu ceylân yat avcı geldi.
 Koltuğundan yemiş sızlar yarası
 Al kanlara bulanmış canlar parası
 Hekime gösterdiler yoktur çaresi
 Kaç kuzulu ceylân yat avcı geldi.

TÜRKÜ

Hocam izin verse de yazsam bir satır
 Kadir Mevlâm benim eksiğimi sen yetir
 Kısmet nerde ise gelir iletir
 Kim bilir hangi dağda kalır ölümüz.
 Yüce dağ başında tüter bir tütün
 Çok aradım bulamadım bir sıtkı bütün
 Anadan öksüzüm babadan yetim
 Kim bilir hangi dağda kalır ölümüz.

TÜRKÜ

Sabah namazında gergefin işler
 Gergefin üstüne dökülmüş yaşlar
 İğne melil (melûl) işler, yasdık ne işler
 Sevdiğimin oturağı sel yeri
 O kız bana yasdık deye kol veri (verir)
 Koluna yazık değil mi saçın teli elveri (verir).

Hordadır kara mayam horda
 Alırver çilbiri yayılsın kırdâ
 Kolanlar erişmez ak göbek yerde
 Gül baharında maya gördüm
 Suna gördüm hey!

[1] Antalya oda başkâtibi Bay Macidin notlarından alınmıştır.

CETVEL

TEKE YÜRÜKLERİNİN İL VE İLÇELER ÜZERİNE YAYILIŞLARI, GÖÇ BÖLGELERİ, NÜFUS VE ÇADIR SAYILARI

Teke Yürüklerinin mufassal cetveli

İl ve İlçe adları	Obaların adları	Çadır sayısı	Göç mntakaları, arazileri v. s. hakkında izahlar
Antalya merkez ilçesinde [1]	Hayta	75	Kara Hayıt, Keşirler, Kundu arasında
	Honamlı	36	Kunduda
	"	31	Ası Karaman civarında
	Kara Tekeli	35	Döşemealtı civarında
	"	31	Farsak civarında
	"	25	Tikenli civarında
	"	15	Kepez başında
	"	17	Solak Karaoğlu civarında
	"	18	Solak ve Murtuna civarında
	"	17	Mandırla civarında
			Kışın buralarda kışlar, yazın da (Anamas) ve (Akşehir yaylası) na çıkarlar. % 40 arazi sahibidir.
Serik (Gebiz) ilçesinde	Karakoyunlu	93	Serik nüfusunda kayıtlı olup (Anamas) yaylasına göçerler. % 99 arazi sahibidir
	Honamlı Reçpli	50	Serik nüfusunda kayıtlı olup (Anamas) yaylasına çıkarlar. Arazileri yoktur.
	" Telliler	79	Serik nüfusunda, Adana, Beyşehir yaylalarına çıkarlar; arazileri yok.
	" Ötkünlü	94	Serik nüfusunda, Beyşehir, Karaağaç yaylalarında.
	" Hacı Celiller	61	Serik nüfusunda; Akşehirin Ketenlik yaylasına çıkarlar orada arazileri vardır
	" Karaevliler	24	Kışın Manavgat çevresinde kışlar, yazın Anamas yaylalarına çıkarlar. Manavgatta arazileri vardır.
	" Adı güzelli	37	Akşehir ve Beyşehir çevrelerinde yaylalar, arazileri yoktur.
	Hacı İsalılar	78	% 60 ı İğridir yaylalarına çıkarlar .Bir kısmı Abdurrahmanlar köyünde meskündür. % 70 arazileri vardır.

[1] Antalya merkez ilçesindeki yarı göçebeler: (Döşemealtı), (Yeni Osmanlı), (Çıplaklı), (Başında Yoklu), (Bağçe), (Yalınlı), (Çıvgalar), (Kurşunlu), (Doyran), (Bah-tılı), (Çakırlar), (Tekerova), (Göynük) 275 hane göçerler.

İl ve İlçe adları	Obaların adları	Çadır sayısı	Göç mntakaları, arazileri v. s. hakkında izahlar
Serik (mabait) [1]	Eski yürük	240	İğridir ve Karaağaç yaylalarına çıkarlar. % 80 çiftçidir.
	Kara Hacrlının Kaldırıcılar obası	54	Beyşehir, Karaağaç yaylalarına çıkarlar. Serikte kışlalar. Arazileri yokutr.
	„ Sarı Abalı obası	119	Beyşehir, Karaağaç yaylalarında, % 20 sinin arazileri vardır.
	„ Hacı Hamzalı	134	Beyşehir, Karaağaç yaylalarında, % 50 si arazi sahibi.
	Çakallar	44	Yazın İğridir yaylalarında kışın Serikte Macar kamonu civarında yarı çoban, yarı çiftçidirler.
	Tüngüşlü	125	% 66 sı çiftçidir. ” ” ”
	Hayta	40	Şarkî Karaağaç ve Akşehir yaylalarına çıkarlar. Kışın Serigin İnceler, Abdurrahmanlar, Çakallık civarlarına inerler. Antalya nüfusunda kayıtlıdırler. % 20 sinin arazileri var.
Manavgat ilçesinde	Honamlı Adı Güzelli	30	Serik nüfusunda kayıtlı; kışın Manavgatta; yazın Akşehirin Oküz yaylâsında koyuncudurlar.
	„ Ötkünlü	15	Serik nüfusunda. Akşehirin Engil yaylâsına çıkarlar, kışın Taşağıl, Kaymaz civarında. Koyuncu.
	„ Karaevli	20	Yazın Beyşehir ilçesinin Kuruca Ova köyünde, kışın Taşağıl civarında, çiftçi, koyuncu.
	„ Çavuşlu (Çoşlu)	6	Anamas yaylâsına çıkar, Taşağılta inerler. Koyuncu, arazileri yok.
	„ Hacı Celilli	25	Manavgat nüfusunda, Akşehirin Ketenlik yaylâsında, kışın Taşağılın (Arap Beli) mevkiinde % 65 arazi sahibi ve koyuncu.
	Fettahlı	70	Yazın Manavgatın (Melek) yaylâsında. Kışın Fettahlı mevkiinde yarı göçebe, % 60 Çolaklı civarında arazileri var.
	Çolaklı	80	Kısmen Akşehirin Ketenlik, kışın Çolaklı mevkiinde, yarı göçebe. Çiftçi ve koyuncu.
	Boz Ahmetli	60	Seydi şehrinin (Gülne) yaylâsında. Kışın 40 çadırı Tilkiler, 20 çadırı Şişeler civarında. Koyuncu ve deveci. % 20 sinin Hatırlar civarında arazisi var.

[1] Serik ilçesi dahilinde yarı göçebe obalar: (Macar köyü), 40 ev, (Aşağı Oba) 40, (Hacı Osmanlar) 15, (Hasgebe) 43, (Akçapınar) 30, (Bugasak) 17. Eğirdirin (Anamas) yaylâlarında yaylarlar.

[2] Bu sütundan aşağısı köylü adı ile anılan yarı göçebe yürüklerdir.

İl ve İlçe adları	Obaların adları	Çadır sayısı	Göç mntakaları, arazileri v. s. hakkında izahlar
Manavgat (mabait)	Kızıl Ağaç	Ça. 30	Yazın Aksekinin (Yarpuz) yaylâsında, kışın Manavgatın Hatırlar köyü civarında. Çiftçi ve koyuncu. % 30 arazi sahibidirler.
	Sülekler	H. 75	Manavgat nüfusunda. Yazın Bozkırın Sülek yaylâsına çıkarlar. Çiftçi ve koyuncu. % 70 nin arazisi var.
	Saraçlı	H. 100	Yazın Aksekinin (Gömbe) yaylâsında. Kışın Kabaca ve Karaöz civarında. Çiftçi, koyuncu.
	Kızılot	H. 20	Aksekinin (Yenice Pazar) yaylâsında Kızılot mevkiinde. Çiftçi, koyuncu % 50 sinin arazisi var.
	Hacı Obası	H. 20	" " " " " "
	Mısırlar	H. 50	Aksekinin Merdiven yaylâsında. Kışın 20 çadır (Çavuşköy), 30 çadır (Kızılot), civarında. Arazileri yok.
	Hacı İsalı	H. 100	Bozkırın (Sülle) yaylâsına çıkarlar. Yazın Manavgatın (Gebece), (Hocalar), (Hacı Obası) mevkilerine inerler. Arazileri yoktur.
Alanya ilçesinde	Kır Ahmetli	14	Anamur ilçesi nüfusuna kayıtlıdır. Kışın (Kıyıcık), (Beyre), (Bucak) köyleri dahilinde ve yazın (Punt) yaylâlarında yaşarlar.
	Bahşis		Köylüleşmişlerdir. % 80 arazileri vardır.
	Toslak Çıplaklı Hacı Mehmetli Çikçilli Basırlı		Yarı göçebe ve köylüleşmişlerdir.
Korkuteli ilçesinde	Sarı Keçilinın Demirci oğlu obası	75	Yazın Korkutelinin (Kızılcadağ) ve Akşehirin (Sultan Dağı) yaylalarında otururlar.

İl ve İlçe adları	Obaların adları	Çadır sayısı	Göç muntakaları, arazileri v. s. hakkında izahlar
	Kügüklü, Kayabaş, Çırgalar, Çirkin Oba, Bayadin, Kızıl Aliler, Bahçe Kaya Dur Aliler Göçerler, Çıglık Karamanlar		Köylüleşmiş ve % 80 i göçer, kısmı azamının yaylâlarda arazileri vardır.
Elmalı ilçesinde	Saçt karalı	129	Elmalı'nın Çoban İsa köyünde (Gülübecik) ve (Ali yaylâsı) nda dolaşırlar. Elmalı nüfusunda. 482 nüfustur.
	Kara Hacılı	50	188 nüfustur. (Çoban İsa), (Gülübecik), (Ali yaylâsı) nda.
	Müslim Kıpti	72	Bunlar Göçebe Abdallardır. Elmalı civarında, köy mer'alarında yaylârlar. Kışın Finike kıyılarına inerler. Kısrak beslerler ve köylülerin harmanlarını döğerler. 257 kadar nüfusludur.
	Güyü	138	430 nüfusludurlar. Kızılca köylerinde meskûn yarı göçebelendir. Kışın Finike'nin (Kale), (Adrasan) taraflarına inerler.
	Kara Çulha	35	130 nüfusludur. Fethiyeden gelirler. Ora nüfusunda kayıtlıdır.
	Tünküşlü	40	160 " " "
	Türkmen	20	80 nüfusludur. Finikeden gelir, (Tezekli), (Yuva) yaylâlarına çıkarlar.
Finike ilçesinde	Yeni Osmanlı	13	Finike nüfusunda; yazın Elmalı'nın (Dereköy) ve (Macun) yaylâlarında, kışın (Kumluca) kamununda (Sarıca su) köyünde otururlar. Arazi sahibidirlar.
	Tüngüşlü	4	Yazın (Bayındır) yaylâsında, kışın (Kumluca) kamununda (Belenköy) de oturur, arazi sahibidirlar.
	Kara Hacılı	4	Yazın Elmalı'nın (Kırkpınar) yaylâsında, kışın (Kumluca) kamununun (Örteğiz) köyünde otururlar. Elmalı nüfusunda kayıtlıdır.

İl ve İlçe adları	Obaların adları	Çadır sayısı	Göç mntakaları, arazileri v. s. hakkında izahlar
	Saçı Karalı	29	<p>Yazın Elmalının (Gökbel) yaylâsında, kışın Finikenin merkez kamununundaki (Çavdır, Arif, Alaca Dağ) köylerinde otururlar.</p> <p>YARI GÖCERLER</p> <p>(Arif köy) 25, (Belen) 13, (Yenice) 24, (Örtegiz) 18, (Sarıca Su) 20, (Kavak dibî) 12, ki cem'an 146 hane yazın Elmalya, kışın Finikedeki köyelerine göçerler.</p>